

Андрій Гречило

**ПАМ'ЯТІ ТОВАРИША: ІГОР СКОЧИЛЯС
(5.04.1967–20.12.2020)**

DOI: 10.5281/zenodo.6350445

З Ігорем Скочилясом ми познайомилися десь у кінці 1991 року, коли він після закінчення навчання у Львівському державному університеті ще працював у Державному архіві Тернопільської області, але долучився до редколегії видання “Україна в минулому”. Цей періодичний збірник готувався до друку львівським осередком Археографічної комісії, що перебував на той час у складі Інституту суспільних наук Академії наук УРСР. Сам осередок був створений Ярославом Дашкевичем восени 1990 року й у ньому спершу, крім Ярослава Романовича, працювало ще троє співробітників: Ярослав Федорук, Надія Бортняк і я. На базі нашого осередку 1992 року сформовано Львівське відділення Інституту української археографії Академії наук України, а з березня 1993-го Ігор Скочиляс і його дружина Ірина були переведені з Тернополя на постійне місце роботи до нас. Тож ми стали працювати разом, на той час займаючи приміщення на першому поверсі Центрального державного історичного архіву України у Львові.

Повернувшись до Львова Ігор з новими силами поринув не лише у роботу відділення, але й активно долучився до діяльності Археографічної та Історичної комісій відновленого Наукового товариства імені Шевченка, а також Українського геральдичного товариства (УГТ). Ігор мав цікаву звичку примружувати очі, ніби приглядаючись до чогось. Так само він приглядався спершу до діяльності УГТ, але зразу ж став активним членом Товариства. Від УГТ я організовував щоосені, починаючи з 1991 року, наукові геральдичні конференції, а з 1993 року започаткував випуск і вісника “Знак”, метою яких була активізація досліджень у галузі геральдики, сфрагістики, емблематики, вексилології та генеалогії, запровадження до наукового обігу нових джерел, а також залучення нових дослідників цих дисциплін. Часи були тоді складні, інфляція дуже швидко з’їдала кошти, тому для проведення конференцій і видання періодич-

Ігор Скочилиас, Андрій Гречило, Іван Сварник. Львів, 1999 рік.

ного бюлетня постійно треба було шукати якесь фінансування або й вкладати власні заощадження. Багато хто тоді думав, що всі ці затії нарешті набриднуть і на кількох заходах та випусках вся ця діяльність УГТ замре. Але якось вдалося зціпивши зуби пережити ці складні часи – конференції відбувалися щорічно, вісник також вдалося видавати менш-більш регулярно. І велике значення тут мала й особиста участь та підтримка і з боку Ярослава Дашкевича, і Ігоря Скочилиаса. Ігор вперше взяв участь у 3-й геральдичній конференції 1993 року, а загалом подавав теми на 22, пропустивши лише кілька, коли був завантажений роботою або задіяний у інших наукових заходах. Його доповіді були присвячені сфрагістиці населених пунктів Борщівщини, питанням запровадження метричних книг, різним проблемам джерелознавства, просопографії, біографістики. Низку статей він опублікував у віснику “Знак” та “Генеалогічних записках” (почали виходити з 2000 року під назвою “Генеалогічні записки Українського геральдичного товариства”), які викликали інтерес не лише в Україні, але й за її межами. Так, стаття Ігоря про метричні книги в Галичині першої половини XVIII ст., яка побачила світ 1997 року у ч. 14 “Знаку”, була опублікована через два роки в англomовному перекладі в Канаді.

Особливо тісно ми зійшлися Ігорем 1995 року, коли обоє отримали стипендії від Каси імені Юзефа М'яновського на проведення досліджень

у Польщі. Наші проекти передбачали пошукові роботи в архівах, музеях і бібліотеках Варшави та Кракова протягом двох місяців. Тож ми приїхали до Варшави в понеділок 6 березня й отримали в офісі Каси адреси на поселення в приватному секторі. Оскільки в Ігоря було більше багажу, а я мав легшу поклажу і міг допомогти, то спершу ми відправилися на його квартиру у північній частині міста. Помешкання було далекувато від центру та ще й потребувало використання громадського транспорту, який на той час не ходив найкращим чином у Варшаві. Залишивши там речі Ігоря, ми поїхали вже оглянути житло, яке запропонували мені. Воно знаходилося на вулиці Солідарності, де за 2,5 км від Головного архіву давніх актів (АГАД), у якому ми планували свою основну роботу. У невеличкій кімнаті було ще розкладне крісло-диван, тому я запропонував Ігореві, щоб ми поселилися тут разом. Власниця квартири на це погодилася і Ігор переїхав до мене. Тож ми отримали можливість добиратися пішком до архіву без більших проблем протягом 20–25 хвилин.

В архіві виявилось дуже багато матеріалів із наших тем, частина з яких ще не була введена до наукового обігу. Зрештою на нас ще чекала велика пошукова робота. Це зараз все значно простіше: деякі описи фондів та архівні збірки вже оцифровані й виставлені в інтернеті, чи їх можна скопіювати на місці в архіві, а інші документи дозволено дослідникам самим фотографувати на власні пристрої, що значно економить час на виявлення та отримання необхідної інформації. У 1995-у доводилося спершу вишукувати потрібні матеріали в описах фондів, більшість з яких була доступна лише в читальному залі архіву, потім замовляти їх, переглядати оригінали або мікрофільми та робити з них виписки. Все це забирало дуже багато часу та зусиль, а переглядання не зовсім якісних мікрофільмів призводило до перевтоми очей. Ще й варшавські архівісти виявилися не вельми люб'язними. Наприклад, коли ми обоє вирішили замовити ксерокопії з окремих матеріалів, то нам було заявлено, що їх виготовлять через 30 днів, як передбачено інструкцією. Оскільки на той час ми вже мали бути в Кракові, то просили передати вже оплачені копії нашим польським колегам, але отримали відмову. Це трохи дивувало, бо працюючи рік до того в Архіві Війська польського в Рембертові під Варшавою я таких проблем не мав і замовлені копії виготовили того ж дня. Тому лише після короткого скандалу вдалося переконати керівництво АГАДу щоб необхідні ксерокопії виготовили протягом трьох тижнів. Щоправда, частину копій зробили з "попиляних" мікрофільмів, але ми їх все ж отримали перед самим виїздом до Кракова.

Матеріалу для досліджень було дуже багато, тому доводилося працювати в сказаному темпі. Кожного дня, крім вихідних, ми протягом місяця першими приходили зранку до архіву, іноді ще до відкриття читального залу. Й фактично останніми щодня покидали його. Тут я зміг оцінити трудоголізм Ігоря.

Те, що ми мешкали і ходили до архіву разом, стимулювало обох не втрачати цей темп і не розслаблятися.

Окрім пошуків матеріалів для своїх дослідницьких тем ми зацікавилися і метричними книгами з українських територій, які лише після 1990 року стали доступними у збірках АГАДу. У фонді 298 греко-католицьких метрик із т. зв. “забужанських територій” (тобто, з території сучасної України) Ігор виявив дві книги свого рідного села Цигани: записи народжень за 1784–1814 рр. та смертей за 1837–1871 рр. (од. зд. 349 і 350). Обидві книги були однаково спалітурені й на обидвох польською мовою було спершу написано, що це метрики “римо-католицької парафії села Цигани”, а потім виправлено на “греко-католицької”. Сковчиляс із великим здивуванням помітив і показав мені штамп на форзаці однієї з метрик: “Тернопільський обласний державний архів”. Таку назву носила установа в 1958–1980 рр. Мабуть за цей час книги були викрадені з архіву та перевезені до Польщі, а після виявлення помилки, що це греко-католицькі метрики, якимось чином опинилися у фондах АГАДу. По неділях, коли архів був зачинений, ми або ходили до Національної бібліотеки, або впорядковували на квартирі зібрані протягом тижня матеріали. Я міг спостерігати цікаву картину, коли Ігор сидів на килимку зі складеними по-турецьки ногами і розставляв на підлозі карточки з іменами своїх предків, намагаючись скласти генеалогічне дерево. Оскільки записи в метриках не давали повної картини, то не всі лінії вдавалося поєднати, Ігор сердився, перетасовував картки, а я натомість вирішив свої генеалогічні нотатки розбирати вже у Львові, після доповнення даними з наших архівів.

На початку квітня в АГАДі появилось ще двоє знайомих істориків з України, які також отримали стипендії на пошукові роботи. Ми з ними привіталися й порадили зразу ж замовити необхідні справи. Проте вони відклали це на потім і сказали, що хочуть наразі відпочити. Протягом кількох наступних днів ми їх у архіві так і не побачили. І Ігоря, і мене трохи здивувало таке марнотратство часу, бо ми обоє так і не встигли протягом місяця опрацювати все, що планували.

5 квітня ми відзначили у Варшаві день народження Сковчиляса, а вже наступного дня поїхали потягом до Кракова, де нас знову поселили разом, тепер – у студентському гуртожитку. Ще один місяць в інтенсивному темпі: разом виходили з самого ранку і поверталися аж пізно увечері. В Кракові нас передовсім цікавили збірки Державного архіву (особливо – відділення на Вавелі), Національного музею, бібліотеки Польської академії наук, Ягеллонської бібліотеки та Бібліотеки Чарторийських. Зважаючи на специфічні обідні перерви в роботі останньої (від 13-45 до 17-00), ми в цей час встигали перебиратися в архів, а замість обіду обходилися приготованими зранку канапками. Іноді наші шляхи з Ігорем розходилися: він біг у головний корпус архіву на Сенну, а я відправлявся у відділення на замку.

У теплі весняні дні в читальному залі на Вавелі відкривали вікна, а з сусіднього сховища заносило затхлим повітрям і специфічними запахами оброблених хімікатами документів. Ставлення в архіві було значно доброзичливіше, ніж у Варшаві. За інструкціями дозволялося одночасно замовляти до десяти одиниць збереження. Оскільки фонди, які нас цікавили, були розділені на окремі справи фактично подокументно, то ми їх доволі швидко опрацьовували і замовляли наступні 10, потім ще наступні. Не було проблем і з замовленими ксерокопіями кількох матеріалів.

Мабуть лише тепер я звернув увагу на те, що, незважаючи на такий напружений та інтенсивний графік нашого спільного перебування в Польщі, ми за ці два місяці жодного разу не мали ні якихось сварок, ні конфліктів. Назбираний матеріал значно доповнив наші статті, монографії та кандидатські дисертації, які ми захистили згодом.

Власне Ігор був таким і надалі – товаришським, доброзичливим і неконфліктним у стосунках з колегами, легко йшов на контакт із незнайомими людьми, а в роботі залишався шаленим трудоголіком. Що мені особливо в ньому подобалося як дослідникові, то це напористість справжнього джерелознавця, намагання якомога ширше охопити та вивчити всі доступні матеріали, вміння їх проаналізувати та зробити правильні висновки. Був активним і в громадській роботі, відзначався добрими організаторськими здібностями. Зокрема, значно оживило діяльність Історичної комісії НТШ його головування в 2002–2010 рр.

У 2010 році Ігореві запропонували стати деканом Гуманітарного факультету Українського католицького університету. Але для цього він уже мусів покинути наше Львівське відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України і перейти на постійне місце роботи в УКУ. Ігор чомусь вагався, мав якісь сумніви. В таких випадках він любив із кимось порадитися, послухати ще чийось думку. Очевидно, що Ігор встиг поговорити про це з Ярославом Романовичем ще до його смерті, бо, зрештою, мав визначити для себе як той поставиться до цього переходу: чи підтримає, чи часом не образиться і не сприйме це як якусь “зраду”. Не знаю, що йому відповів Дашкевич, але думаю, що він підтримав би будь-яке Ігореве рішення.

Запитався Ігор і мою думку про ці можливі зміни. Я порадив йому відкинути сумніви і погоджуватися на роботу декана. Тим більше, що постійна робота в УКУ розкривала перед ним ширші перспективи для праці над своєю тематикою, давала нові можливості для ведення дослідницької діяльності та зрештою і для публікації наукових результатів. Всього цього в системі Академії наук не було і в найближчому майбутньому не передбачалося. Через якийсь час, після того як Ігор вже погодився на нову роботу в УКУ, ми обидва пішли на “оглядини” його нового кабінету, який тоді ще містився у корпусі

на вулиці Свенціцького. Застали там Ярослава Грицака, який завершував свою деканську каденцію. Славко урочисто витягнув із шафи давно забуту кимось парасолу, що вже стала на той час неофіційним перехідним атрибутом декана Гуманітарного факультету УКУ, й урочисто передав її Ігореві в моїй присутності.

Я впевнений, що Ігор зробив правильний вибір. І десять останніх років його життя виявилися дуже плідними і результативними. При великому завантаженні й на деканській, а потім і на проректорській посадах, Ігор не забував і про Українське геральдичне товариство, якимось знаходив час для підготовки публікацій до наших видань. Ще у вересні 2020 року, за три місяці до смерті, він передав мені нову статтю до чергового випуску “Генеалогічних записок”. На жаль, так і не дочекався її виходу друком...